

IP

**vakblad voor
informatieprofessionals**

**Dieper in
desinformatie**

Van Bellingcat tot
Jonas Bendiksen

Vooruitblik (1)

IFLA WLIC 2023
in Rotterdam

Werken 'overzee'

Eef Overgaauw
(Staatsbibliothek
zu Berlin)

IP'er overheid

Zoeken naar een
brede verbinder
met soft skills

2022 | 08

THERMOMETER IN DE ARBEIDSMARKT:

'IP'ER VAN MORGEN IS KAMELEON'

COLOFON

IP is met zijn hybride magazine (digitaal en papier), website, nieuwsbrief, events, podcast en socials het platform voor de informatieprofessional van vandaag en morgen.

ISSN: 1385-5328

IP is een uitgave (26ste jaargang) van Uitgeverij IP
Charlotte van Pallandtlaan 18,
2772 TR Voorburg
tel. 06-223 75 75 9
www.informatieprofessional.nl

redactieadres

IP, Charlotte van Pallandtlaan 18,
2772 TR Voorburg,
tel. 06-223 75 75 9,
e-mail redactie@informatie-
professional.nl

redactie

Marjo Bakker, Maarten
Brinkerink, Wilbert Helmus,
Vincent M.A. Janssen,
Leen Liefsoens, Cindy Lammers
(hoofdredacteur), Matthijs
van Otegem, Mirjam Raaphorst
en Daniël de Vette

vormgeving

Eric van den Berg,
egfvdberg@upcmail.nl
Tom van Staveren,
graphicisland@upcmail.nl

medewerkers aan dit nummer

Peter Becker, Wouter Brongseest,
Jos Damen, Anne van den Dool,
Daan van Dun, Josje Exler, Rob
Feenstra, Merel Geerlings, Johan
den Heijer, Jos van Helvoort, Frank
Hendriks, Marianne Hermans,
Frank Huysmans, Bart van der
Meij, Marijn Mostart, Manon
Mostert van der Sar, Kjeld Soppe

abonnementen

Voor abonnementsprijzen
en andere informatie zie
Informatieprofessional.nl

advertentieverkoop

Voor informatie over adverteren:
Luciène Paap, e-mail
l.paap@bureauvanvliet.com,
tel. 023-571 47 45. Zie voor een
overzicht van de mogelijkheden
en de mediakaart ook
informatieprofessional.nl

Het verlenen van toestemming
tot publicatie in dit tijdschrift
strekt zich tevens uit tot het
in enigerlei vorm elektronisch
beschikbaar stellen.

INHOUD

04

Expo Jonas Bendiksen

Als gevierd fotograaf het fenomeen
nepnieuws aan de kaak stellen
met gemanipuleerde foto's: het
veelbesproken project *The Book of
Veles* is te zien bij Beeld & Geluid in
Den Haag.

12

IP'er van de toekomst

Er is een tekort aan personeel in het
algemeen en aan informatieprofessionals
in het bijzonder. Tijd om stil te staan bij
de laatste ontwikkelingen, knelpunten en
kansen op de arbeidsmarkt.

18

'Duurzaam en inclusief'

Van 21-25 augustus 2023
staat Rotterdam in het
teken van de 88ste editie
van het IFLA WLIC. Deel
1 van een vooruitblikserie
in de aanloop naar het
grootste internationale
bibliotheekcongres ter wereld.

RUBRIEKEN

07

IP Lingo
Peoplemens

08

News Facts
Vaknieuws
en trends

17

**Column Frank
Huysmans**
Ontzettend
schokkend

32

**KB Onder-
zoekskroniek**
Maakplaatsen
in bibliotheken

20

Dieper in desinformatie

Annie Mossou spreekt tijdens het Smart Humanity-event van de KNVI op 23 november over haar werk als onderzoeker bij Bellingcat. Een voorproefje.

24

Verbinder en communicator

Hoe kan de overheids-informatieprofessional zich in de huidige arbeidsmarkt voorbereiden op de toekomst? En waarmee moet rekening worden gehouden in de werving? Een profielschets.

28

Werken 'overzee'

Een profiel in acht miniatuurtjes van Eef Overgaauw, hoofd van de afdeling Handschriften en historische drukken bij de Staatsbibliothek zu Berlin, een van de belangrijkste bibliotheken in Duitsland.

REDACTIONEEL | Cindy Lammers

65 POTEN

Het is een vraag waar we onze mooie hoofdjes behoorlijk over breken: wie is nu de informatieprofessional? Informatie is van iedereen, en zeker van mensen die werken met informatie en kennis, dus zijn we allemaal informatiewerkers, maar wat is nou die professional? Wie ben je?

Bij de overheid is het in elk geval een hoofdbreekvergaderitem. Vorig jaar verscheen een rapport waarin staat dat de overheidsinformatieprofessional idealiter aan 65 competenties voldoet, zo valt verderop in deze IP te lezen. Dat is wel een heel raar schaap ... Dolly is er niks bij.

Inmiddels zijn de klassieke opleidingen IDM en bibliotheek dood en begraven, en zijn er nieuwe opleidingen opgetuigd op het gebied van 'informatie, data en AI'.

Komen hier dan de nieuwe IP'ers vandaan? Die zich bijscholen bij de vele kleine opleiders die er zijn?

Vragen.

Intussen is ook een ding duidelijk: we leven in een informatiesamenleving waarin het hebben van basale informatievaardigheden handig, zo niet essentieel, is voor iedere burger. Daar zouden het onderwijs en alle opleidingen eigenlijk in moeten voorzien, ongeacht richting of vakgebied. Daarnaast hebben we af en toe begeleiding nodig bij het stroomlijnen, opslaan, zoeken en vinden, en ook filteren van informatie – iemand die een ethische afweging kan maken. De professional dus. Weliswaar zonder eigen opleiding (voor nu!), maar niettemin overduidelijk iemand met een vak. Tijd wellicht om dit wat sexier te maken en sowieso het belang ervan nog meer van de daken te schreeuwen.

<

34

Gelezen

Studie- en leesvoer voor IP'ers

36

Verenigingen

Beroepsverenigingsnieuws

38

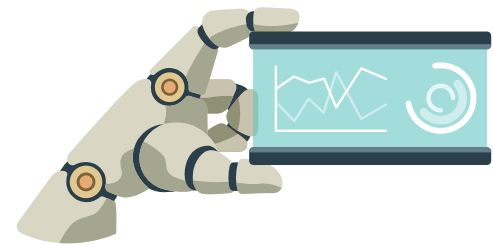
Column VOGIN

Digitale fitheid

39

Lifehacking

Hulp bij presenteren

NEPNIEUWS- FABRIEKJES

Groezelig, korrelig, grijs. Een desolaat Oostblokgebouw. Enigszins verouderd aandoende apparaten en snoeren, en een computer waarop nepnieuws wordt gefabriceert. Het gebeurde echt in Veles, een nietszeggend stadje in Macedonië. Maar is de foto ook waarheidsgetrouw? Spoiler alert: nee. Aan de hand van moderne beeldmanipulatie en AI-taalmodel GPT-2 zette de Noorse Magnum-fotograaf en World Press Photo-winnaar Jonas Bendiksen een nepnieuwsfotoboek in elkaar om desinformatie onder de aandacht te brengen. Zijn project *The Book of Veles* opende onlangs als expositie bij Beeld & Geluid in Den Haag. <

Jonas Bendiksen

> Meer over
*The Book of
Veles* vind je
op pagina 6.

'NIEMAND HAD DOOR DAT HET FAKE WAS,

Aandacht vragen voor nepnieuws door zelf nepnieuws te maken. Dat deed gerenommeerd fotograaf Jonas Bendiksen met zijn project *The Book of Veles*. Zonder te zeggen dat het om desinformatie ging – dat moesten het publiek en zijn collega's zelf ontdekken. Alleen: dat gebeurde niet. Bendiksen vertelde erover tijdens de opening van zijn expositie bij Beeld & Geluid in Den Haag.

Hij is niet de eerste de beste. Al dik twintig jaar maakt de Noor Jonas Bendiksen (jonasbendiksen.com) als documentairefotograaf beelden voor grote kranten en tijdschriften wereldwijd. Ook won hij meerdere malen de World Press Photo. Een betrouwbare bron waarvan je niet meteen desinformatie verwacht. Toch gebeurde het in 2021 – met een doel.

Het begon de eerste periode nadat Trump was gekozen als president, vertelt hij. 'Ik was verward, bezorgd, een beetje bang zelfs: wat zal er gaan gebeuren met informatie? En met feiten, als er op een gegeven moment al over "alternative facts" wordt gesproken? Ook zag ik allerlei ontwikkelingen op het gebied van synthetic images en deepfakes; levensecht aandoende foto's en video's – fascinerend, verontrustend en gevaarlijk tegelijk. Ik ben daarnaast veel gaan lezen over de Amerikaanse verkiezingen en de rol van algoritmes op sociale media hierin. En toen kwam op een gegeven moment Veles in beeld. Een industriestadje in Macedonië waar de laatste zes maanden van de verkiezingsstrijd tussen Donald Trump en Hillary Clinton nepnieuws werd gemaakt. Dat is echt gebeurd.'

Honderden websites

In Veles werden in 2016 honder-

den websites opgetuigd die veldacht veel leken op Amerikaanse nieuwsportals, alleen nu vol met nepnieuws en complotten. 'De mensen erachter waren gewoon burgers die ontdekt hadden dat ze hier geld mee konden verdienen', zegt Bendiksen. 'Het kon ze niet schelen wie er zou winnen, het was puur "to pay the rent", heel anders dan de Russische trollenfabrieken die er ook zijn. Het "nieuws" werd onder Amerikanen, vooral uit de Trump-hoek, grif gedeeld op sociale media.'

Toen de rol van de nepnieuwsfabriekjes in Veles de aandacht van de serieuze journalistiek kreeg en er items over in de media verschenen, was ook Bendiksen getriggert: 'Kan ik hier als fotograaf iets mee, kan ik er wellicht mee spelen?'

Tekst via GPT-2

Dat deed hij door de foto's die hij schoot in Veles te combineren met open source tools die er zijn om beeld te genereren of te manipuleren. 'Mijn uitgangspunt was nu: wat wil ik dat op de foto komt te staan, in plaats van te fotograferen wat ik zie.' In Veles maakte hij foto's van achtergronden, en daar plaatste hij dan thuis – 'achter de pc, het was coronatijd, dus handig' – objecten en mensen in. 'Hoe mooi zou het zijn om een beer in een foto te hebben, of een shady

Toepasselijke toevalligheden waarmee Bendiksen heeft gespeeld in zijn fotoboekproject: **Veles** is een god uit de Slavische mythologie en de koaning van de onderwereld, de dood, handel en rijkdom. **The Book of Veles** zou een tekst over de oudste Slavische religie en geschiedenis bevatten, op houten planken geschreven, maar het bleek allemaal een groot verzinzel. 'Fake news uit de vorige eeuw', aldus Bendiksen.

SHOCKEREND'

figuur in een vaag verlicht halletje tussen twee grijze Oostblokgebouwen in?' Een volkomen andere insteek dan hij als documentaire-fotograaf gewend was.

Bendiksen maakte van de foto's een boek, begeleid met tekst over Veles die hij baseerde op eerder geschreven artikelen van journalisten die er waren geweest. 'Ik heb deze teksten in GPT-2 gegooid, een AI-taalmodel van OpenAI (voorloper van het huidige GPT-3, red.), en er een "eigen" artikel van laten maken voor het boek.' Daar zaten wel wat rare vertaaldingen in, maar die zijn gewoon blijven staan – 'als hint'. En ook de foto's hebben, als je heel secuur kijkt, oneffenheden of gemanipuleerde elementen. Hij vertelde echter niemand over zijn project; het was aan het publiek en aan zijn collega's om erachter te komen. 'Ik wilde aantonen: kunnen we waarheid van fictie onderscheiden? Dat was het experiment.'

Nepaccount Chloe Miskin

Wat er gebeurde, was dat hij praktisch de hemel in werd geprezen. Hartjes op de socials en teksten als: 'wat een fascinerend beeld' en 'goed verhaal, zeg!'. Ook zijn collega's – beroemde fotografen en ervaren foto-editors – hadden het niet door. Zelfs niet toen zijn foto's tijdens een bekend fotografiefestival in Frankrijk op een megascherm werden getoond. 'Dat was wel een shock.'

Bendiksen maakte daarop een nepaccount op Facebook en Twitter aan van Chloe Miskin, een jonge fotografe uit Veles die hem online zou gaan ontmaskeren. Maar helaas: 'Mensen kwamen juist voor me op. Ze konden niet geloven dat het fake was.' Uiteindelijk was hij het zelf die de onthulling deed. Het zorgde voor bijval,

maar ook kritiek: desinformatie verspreiden als gerenommeerd fotograaf, dat vonden sommigen niet kunnen. Tegelijk werd er veel over geschreven en was er discussie over het onderwerp, en daar was het hem nou net om te doen.

Belang van educatie

Belangrijk, vindt hij, want intussen hebben we al te maken met Veles 2.0; met websites als bots die volledig automatisch berichten stelen van andere websites en die in iets gewijzigde vorm publiceren. 'Hoe houd je dit als burger uit elkaar? Wat is echt en wat een bot? En de opkomst van DALL-E 2, Imagen en andere text-to-image AI tools van grote techbedrijven; wat moeten we daar nu mee? Die discussie moeten we blijven voeren.'

Hoe ziet hij zelf de oplossing voor dit vraagstuk, vraagt iemand uit de zaal. 'Desinformatie is een maatschappelijk probleem; het raakt aan de openbaarheid van informatie, de rol van de journalistiek en de betrouwbaarheid van bronnen. Maar techbedrijven hebben natuurlijk ook een rol. En educatie – heel belangrijk! Denk bijvoorbeeld eerst tien seconden na voordat je een bericht liket of deelt, en vraag je af: wat weet ik van deze informatie?'

Mediawijsheid ... het sluit goed aan bij een van de missies van Beeld & Geluid. Niet voor niets heeft deze organisatie de afgelopen twee jaar 28 miljoen euro geïnvesteerd in projecten die inhaken op onderwerpen als persvrijheid, desinformatie en beeld- en meningvorming, zegt directeur Eppo van Nispen tot Sevenaer bij de opening van de expositie van Bendiksen. Dit intrigerende verhaal achter *The Book of Veles* is nog te zien tot en met 8 januari 2023. <

Rob Feenstra

Projectleider/consultant bij de Universitaire Bibliotheken Leiden; heeft als aandachtsgebieden bibliotheeksystemen en de digitale bibliotheek

Peoplemens

We zaten in het restaurant van een sauna en luisterden het gesprek van onze burens af. Niet luisteren was overigens geen optie, want ze spraken nogal hard. Het waren twee in keurige badjassen gestoken jongheren. Ze hadden het over hun werk, maar eigenlijk wilden ze vooral de ander ervan overtuigen hoe interessant ze waren. De zinnen waren doorspekt met Engelse woorden en uitdrukkingen. Dat is op zich niet bijzonder bij snelle jongens, maar toch was er iets vreemds aan. Ik begreep het ineens toen de ene jongeman zei: 'Ja, maar Dick is een echt peoplemens.'

Begrijp me goed, ik ben echt niet tegen het gebruik van Engels in het Nederlands. Ik zeg gewoon camping in plaats van kampeerterrein, en ik wil zelfs nog wel eens mensen shamen (bijvoorbeeld deze twee heren). Woorden uit andere talen komen al sinds mensenheugenis onze taal binnen, en zelfs de meest radicale taalpuriteinen zeggen ok en bureau. Sommige vreemde woorden schoppen het tot de Van Dale, andere verdwijnen via de achterdeur, maar wat hier gebeurde is dat on the spot nieuwe woorden werden gemaakt gewoon for the sake of interessantdoenerij. Je zou kunnen denken dat het schattige nieuwlicherij is, maar niets is minder waar: het is pure taalanarchie. Want als peoplemens kan, dan is mensenperson ook goed.

Via de Facebookpagina Onnodig Engels taalgebruik zag ik dat deze ontwikkeling al een tijdje gaande is. Wat dacht je van peanutbuttereitjes, herfstfeeling en travelhanddoek. Stuk voor stuk lelijke en onnodige samenstellingen waar moeiteloos een Nederlands alternatief voor te vinden is.

Deze ontwikkeling kan leiden tot een tsunami aan nieuwe woorden. Als appeltaartcookie mag, en ze werden vier jaar geleden al verkocht, dan kun je wachten op applepiekoekje, appeltaart-

cookie, appeltaartkoekje, applepiekoekje, appeltaartcookie, applepiekoekje, appeltaartcookie, appeltaartkoekje, applepiekoekje en applepiekoekje – om maar eens wat te noemen. En dan laat ik maar buiten beschouwing dat het ook nog eens ging om oma's appeltaartcookie. Lunchafpraak en winkelmanager kunnen weer wel, want hier is het Engelse deel volledig geaccepteerd in het Nederlands. Maar voor alle andere hierboven genoemde combinaties is maar een kwalificatie mogelijk: cockkoek. <